

Kajetan Gantar (1930–2022)

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.24.2.7-38>

PRISPEVKI Z ŽALNE SEJE ZA AKAD. PROF. DR. KAJETANA GANTARJA

*Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Društvo za antične in humanistične študije
Društvo slovenskih književnih prevajalcev*

Filozofska fakulteta, 2. septembra 2022

Star akademski običaj, ki izhaja še od humanistov in korenini v rimski *laudatio funebris*, veleva, da se ob taki priložnosti pokojnega spomnimo s temeljitim popisom njegovega življenja in dela. To je lep običaj, toda pokojni profesor Gantar se take vrste lavdaciji izmika. *Longum est*, bi se najbrž izrazil Cicero. Vendar ni samo to, da bi bilo treba nanizati preveč dejstev. Kronološkemu popisu dosežkov se ta zapuščina, zdaj ko jo gledamo kot celoto, izmika tudi zato, ker ob vsej raznolikosti učinkuje kot *eno* – s Horacijevimi besedami *simplex et unum*. Če bi se lotil popisa dejanj in dosežkov, nalog in časti, torej kariere profesorja klasične filologije in prevajalca, to ne bi bil zvest opis celote, ki je za njim ostala. Delo, ki je pred nami, nam je zapustil nekdo, ki je bil po poklicu filolog, v Enijevev prevodu *dicti studiosus*, vendar redke in neznačilne vrste. Tak, ki so mu bila minuciozna orodja filologije ključ do nečesa veliko večjega. Za opis tega »večjega« bom uporabil besede, ki ne bi smele učinkovati staromodno in patetično. Kajetanu Gantarju je bila filologija ključ do starodavne lepote in modrosti. A dodati je treba še nekaj. Izkušnja lepote in modrosti je po svojem naravnem značaju kontemplativna. Nekaj te kontemplativne odmaknjenosti je profesor Gantar nedvomno imel. Vendar je vabila k posne-manju. Poleg tega se je, če si smem dovoliti to karakterno oznako, družila z nenavadno prizemljenostjo, z realističnim občutkom za zunanjo stvarnost, in to onkraj vseh generacijskih pregrad. O tem vedno znova pričajo najmlajši člani njegove družine. O tem lahko poročamo tudi tisti, ki smo imeli redko srečo, da je prihajal med nas v predavalnico kot živa priča neke tistočletja stare resničnosti – *tamkajšnji* in obenem povsem *tukajšnji*. Tudi vsi, ki te sreče niso imeli, pa so lahko v njegovih prevodih antičnih klasikov zaslutili življenjsko

potrebo, izkušnjo teh nadčasnih srečanj posredovati v jeziku tukajšnje življenjske resničnosti.

Če bi hoteli Gantarjevo delo za vsako ceno razčleniti, bi ga morali na dve veliki področji: na akademsko in kulturno, na filologijo in prevajanje. Črta med tema dvema področjema pa je lahko samo zelo približna, saj ju je od vsega začetka razumel kot nerazdružljiv spoj. Akademskega poklica si ni znal predstavljati kot prebivalec slonokoščenega stolpa. A tudi kulturnega poslanstva ne brez resne, kritične, akribične, v najbolj žlahtnem pomenu besede pedantne filologije. Vrsto pomembnih prispevkov je posvetil področju na meji med filologijo in kulturo: recepciji antike v slovenskem jezikovnem prostoru od humanistov do poezije, proze in dramatike 20. stoletja. Zanimivo je, da ga je za prevajanje Prokopija navdušil Finžgarjev roman.

Slovenska klasična filologija se je mednarodno uveljavila šele z Milanom Grošljem. Anton Sovre je bil predvsem izreden prevajalec in posrednik antične, zlasti grške literature; mednarodnega dometa njegovo filološko delo ni imelo. Gantar se je štel, to je v ožjem krogu večkrat povedal, bolj za Sovretovega kot za Grošljevega učenca. Obenem pa je bil prvi, ki se je mednarodno uveljavil na prvobitnem in ključnem področju te discipline, kot interpret besedil samih. Besedil, ki jih ima evropska intelektualna kultura za svoje zgodovinsko osrčje in ki so razlog, da klasična filologija sploh je. Da nastajajo prevodi. Da se uprizarjajo antične drame. Da sta latinščina in grščina v šoli. To zadnje mu je pomenilo neizmerno veliko; za latinščino v šoli si je ves čas prizadeval, v nekem odločilnem trenutku, leta 1975, pa se zanjo tudi javno izpostavil. Kontekst je bil politično zahteven, saj je imel napad na latinske oddelke ob vsem nerefektiranem ideološkem mračnjaštvu, ki se mu je vdajala tedanja oblast, značaj natančno načrtane politične smernice.

Gantar je bil skozi vso svojo akademsko kariero vpet v mednarodne tokove: kot vabljeni predavatelj na številnih univerzah, v Gradcu tudi z dolgoletnim honorarnim angažmajem, in kot dejaven član različnih združenj (Societas Latinitati fovendae; Görres-Gesellschaft zur Pflege der Wissenschaft). Večina njegovih mednarodnih stikov je bila povezana z nemško in italijansko govorečim prostorom, vendar mi je nekoč navdušeno zaupal, da »se mu je svet odprl šele v Parizu«, pri predavanjih znamenitega Pierra Courcella.

Velik mednarodni odmev so imele že ob objavi in ga imajo še danes Gantarjeve razprave o Horaciju. O variaciji aristotelskega koncepta »sam sebi prijatelj« (amicus sibi). O arhitektoniki zbirke *Carmina*. O zgradbi *Pesniške umetnosti* po načelu zlatega reza. O filozofskih ozadih Horacijeve poezije: o eklekticizmu, ki ne pomeni površnega mešanja, temveč samozavestno »beganje« med šolami, od Epikura do Akademije, od kinikov do Aristotela. Številne pomembne prispevke o teh temah je objavil v tedaj skupni jugoslovanski reviji *Živa antika*. Tej je ne le z uredniškim, temveč tudi z avtorskim prispevkom že v prvih letih izhajanja pomagal najti pot v velika središča klasične filologije.

Med njegovimi grecističnimi prispevki je še danes klasična referenca članek o zagonetnem mestu v Aristotelovi *Poetiki*, ki govori o Odisejevi mladosti. Gantar je s koncesivnim razumevanjem neke skladenjske konstrukcije prepričljivo pojasnil, kako Aristotel razume in vrednoti epizodično zgradbo Homerjeve *Odiseje*; obenem je odkril prepričljiv argument zoper prepričanje, da je Aristotel Homerja bral v redakciji, ki je bila mestoma korenito drugačna od aleksandrianske, torej »naše«.

Oblikovna vprašanja so v Gantarjevem filološkem delu močno prisotna. Na prireditvi ob njegovi devetdesetletnici v atriju ZRC SAZU, ki smo jo zaradi nenaklonjenih okoliščin lahko priredili šele poleti leta 2021, smo od njega lahko slišali nenavadno priznanje. Na vprašanje »zakaj ravno Horacij« mi je takrat odgovoril, da je kot gimnazijec nekaj časa resno razmišljal o študiju matematike, Horacij pa je imel kot sin nekakšnega finančnega uradnika matematiko v krvi. Toda pri pesniku, kot je Horacij, je ukvarjanje z obliko ključ do lepote. Kompozicija po načelu »zlatega reza«, ki jo je Gantar odkrival v *Pesniški umetnosti*, sloni na matematični formuli, ki opisuje idealen naravni proporc.

»Iskanje starodavne lepote in modrosti«, sem si dovolil reči. Z obojim so prežeti Gantarjevi prevodi. O tem priča že izbira avtorjev: na eni strani grški in rimski pesniki od Homerja, Sapfo in Pindarja prek Katula in Propercija do Horacija in Ovidijevih *Metamorfoz*; na drugi filozofska proza, zlasti Aristotelova *Nikomahova etika* in *Poetika*. Z enim svojih zadnjih velikih prevodov, s psevdo-Longinovim traktatom *O vzvišenem*, ključnim delom, ki je usodno zaznamovalo romantično estetiko, je Gantar Slovincem zapolnil še eno veliko vrzel v njihovi lastni intelektualni arheologiji: psevdo-Longin je značilen primer besedila, ki je prek posrednikov vplivalo tudi na slovensko intelektualno kulturo, vendar ga v slovenskem prevodu vse do leta 2011 nismo imeli.

Opus prevodov, ki je našemu profesorju leta 2022 prinesel Prešernovo nagrado za življenjsko delo, je znan vsakomur, ki je v tem jeziku prebral nekaj temeljnih klasikov evropske literature. Zato se bom omejil na dve panegirični ponazoritvi. Gantarjevi prevodi grških tragedij so tudi po pol stoletja uporabni in učinkoviti, kot bi nastali včeraj. Sodba ni moja; o takih stvareh presojata oder in občinstvo. Druga moja opazka govori o nečem manj očitnem. Gantarjeva obsežna antologija rimske lirike iz leta 1968, ki je bila nagrajena s Sovretovo nagrado, v zgodovini slovenskega literarnega prevajanja pomeni odkritje nekega povsem novega idioma. V tej knjigi je, to si upam trditi, slovenščina prvič spontano spregovorila v klasicističnem izrazu avgustejske poezije. Če je Sovretov Homer prva odločilna prelomnica, je Gantarjeva rimska antologija druga, nič manj pomembna.

Kaj je Gantar dal Slovincem, vedo oni sami. Marsičesa smo bili deležni samo tisti, ki smo, *fortunati*, obiskovali njegove seminarje. Ne morem si pomagati, da ne bi tudi ob tej priložnosti obnovil reminiscence, ki sem jo ob različnih priložnostih obnavljal že večkrat. Tri zaporedna leta seminarja o

Horaciju! Povsem monokulturno, pristransko in samovoljno. Šele sčasoma sem doumel, da gre za zavestno pedagoško odločitev z jasnim vzgojnim sporočilom: v filologiji čas ne beži, ker časovna struktura te vede temelji na vrтанju pod površino. Ob zanimivem problemu naj se ti čas ustavi in se začne raztezati v globino besedila.

Živa priča tistočletja stare resničnosti, sem rekel na začetku. Za konec si bom dovolil še eno spominsko impresijo. Letos zgodaj spomladi smo s študenti latinščine brali odlomek, v katerem Cicero v duhu podoživlja svoj obisk v Atenah:

[...] dogovorili smo se, da pojdemo popoldne na sprehod v akademijo, kjer ob tem času ni bilo nobenih ljudi. Zbrali smo se torej ob dogovorjenem času pri Pisonu. Šest stadijev od Dipilona do tja smo prehodili med živahnim pogovorom. In ko smo prišli v ne brez vzroka sloveče prostore akademije, so bili prazni, brez ljudi, kakor smo si želeli. Ne vem, je dejal Piso, ali to izvira od narave ali je to zmota, da smo – če zagledamo kraje, kjer so se, kakor nas uči zgodovina, mudili slavni možje – močnejše ganjeni, kakor če slišimo o njihovih dejanjih ali beremo njihove spise. Tako je zdaj tudi mene prevzelo. Spominjam se namreč Platona, ki je, kakor so nam pripovedovali, tu najprej učil filozofijo. In tisti sosednji vrtovi mi ne obujajo nanj samo spomina, temveč mi ga tako rekoč živega postavljajo pred oči. (Prev. F. Bradač)

Ko sem to naglas bral, me je prešinilo, da sem nekaj na las podobnega nekoč doživel tudi sam. To je bilo neko dopoldne pred skoraj 35 leti, ne sicer med ostanki Platonove Akademije v Atenah, ampak pri latinskem seminarju, ko je prof. Gantar nenavadno doživeto obujal spomine, ki sploh niso bili njegovi. Podoživljal je Horacijev obisk v prestolnici modrosti. Tako kot Cicero je tudi Horacij obiskal Platona. V njunem spremstvu je bil tam tudi Gantar. V njegovem spremstvu veliko generacij njegovih učencev. Poleg filološke akribije je skušal na nas prenesti tudi skrivno veščino potovanja v stare svetove. Ker mu je to v polnosti uspelo, atenski in rimski *genius loci* še vedno prebivata tam, v tretjem nadstropju stavbe na Aškerčevi 2.

Marko Marinčič

Profesorja Gantarja sem spoznala pred dobrega pol stoletja, ko sem se vpisala na Filozofsko fakulteto. Za tiste študente, ki smo poslušali predavanja tudi na drugih, množično obiskanih oddelkih, je bila naša majhna predavalnica na Oddelku za klasično filologijo pravo zatočišče. Predavanja so potekala ciklično, za vse letnike hkrati, kar je študente nižjih letnikov spodbujalo k večjemu naporu, gotovo pa je bil tak način organizacije študija zelo zahteven tudi za profesorje. V tistem času, na začetku 70-ih let, sta bila profesor Gantar in profesorica Erika Mihevc Gabrovec edina predavatelja na Oddelku za klasično filologijo, šele pozneje se jima je pridružil profesor Primož Simoniti. Kljub skromnemu številu predavateljev pa smo bili študenti, ki nas je bilo takrat v vseh letnikih skupaj okrog deset, deležni skrbne individualne pozornosti profesorjev, ki so nam s svojim bogatim znanjem odstirali pogled v zakladnico antičnega in humanističnega duha, v neki drugi svet, ki je bil kljub svoji častitljivi starosti tako živ in prepričljiv in poln človeške modrosti, da nas je nekatere prevzel za vedno. To se seveda ne bi moglo zgoditi brez nalezljivega pedagoškega erosa, ki je navdihoval predavanja in ostalo komunikacijo profesorjev s študenti. Prav to besedno zvezo, *pedagoški eros*, je zelo rad poudarjal tudi sam profesor Gantar, ko je, vedno z veliko spoštljivostjo, govoril o svojih nekdanjih učiteljih.

Če pomislimo na njegovo vsestransko erudicijo, na osupljivo množico njegovih strokovnih objav, je skoraj nemogoče razumeti, kako mu je uspelo brez izumov sodobne tehnologije, ki so nam danes vsem na voljo in preprosto samoumevni, ustvariti tako veličasten znanstveni in prevajalski opus. Do pred dvema desetletjema ali tremi ni bilo poplave strokovnih člankov na svetovnem spletu, ni bilo spletnih slovarjev, knjižnic z računalniško evidenco, komunikacija med znanstveniki je bila otežena in zamudna. Na razpolago so bile samo strokovne knjige in revije, pa še te v skromnem, omejenem obsegu – in seveda pisalni stroj. Skoraj čudež je, da je profesor kljub tem skoraj nepremostljivim omejitvam – seveda z vidika današnjega znanstvenika in prevajalca –, kot po zgledu svojih antičnih predhodnikov (ki sicer niso imeli niti pisalnega stroja), že davno pred množičnim pojavom računalnikov zgradil svoja *monumenta* tako rekoč iz nič in se kot vrhunski klasični filolog trdno uveljavil ne samo doma, ampak tudi v mednarodnih znanstvenih krogih.

Njegova prevodna zapuščina, ki jo odlikuje izostren in domišljen čut za jezik, preseneča s svojo raznovrstnostjo. Najeminentnejši grški in latinski avtorji, poezija in proza, filozofija, zgodovina, dramatika – vsega se je lotil in vsemu je bil kos, izbiral je kot po načelu pestrosti (ποικιλία), ki ga je tudi pogosto rad omenjal na predavanjih. Od Homerja, Hezioda, Pindara, Sapfo, prek Ajshila, Sofokla, Evripida, Aristotela, Teofrasta, Teokrita, Plutarha, Prokopija, do Plavta, Terencija, ter rimskih lirikov Katula, Propercija, njemu posebej ljubega Horacija, Ovidija ... Vse to je počel z namenom, da bi uresničil svoje plemenito poslanstvo: približati vse ključne segmente antične literature čim širšemu krogu slovenskih bralcev. Temeljna antična dela v njegovih prevodih zvesto

ohranjajo svojo izvirno misel in barvitost, hkrati pa s svežino prevodnih rešitev in besedišča očarajo bralca. Izbira besedišča je ena od posebnih profesorjevih odlik: izogibal se je pompoznemu arhaičnemu izrazju in pretiranim jezikovnim izmišljijam svojih prevajalskih predhodnikov, vendar je prelom med preteklo in sodobno prevodno prakso premostil z vso potrebno občutljivostjo. Kot izurjen poznavalec jezika je ustvarjal arhaično patino svojih prevodov, ne da bi pri tem moteče posegal v jezikovno percepcijo sodobnega bralca. Tudi prevodni del njegove zapuščine je torej neprecenljiv.

Seveda to še ni vse. Ob vsem svojem znanstvenem in prevajalskem delu je profesor Gantar še vedno našel čas za mlajše in tudi nekoliko starejše rodove diplomantov grščine in latinščine in nam bil pri prevajanju v veliko oporo z dragocenimi nasveti ali pripombami. Vem, da je kot mentor pomagal marsikateremu kolegu ali kolegici, meni pa je na svojo lastno željo pregledal obe prvi triadi Ovidijevih *Metamorfoz*. Iz njegovih marginalij ob prevodu se je bilo mogoče ogromno naučiti, hkrati pa mu ni bilo odveč ob robu zapisovati tudi spodbudnih pohval ali primerjav z lastnim prevodom. Samo prevajalci vedo, kako zaželena je taka ljubezniva spodbuda, kadar se utapljaš sredi dela in hitiš z zadnjimi izboljšavami besedila, rok za oddajo pa neusmiljeno pritiska. Spomnim se dogodka, ko sva šla nekoč skupaj z neke prireditve – takrat sem ravno zaključevala prevod *Umetnosti ljubezni* in ga pestovala v nedogled – on pa mi je prijazno, ampak odločno rekel: »Barbara, enkrat boš morala to oddati.« Seveda je sam najbolje vedel, kakšni strahovi obhajajo književnega prevajalca, ko se mora navsezadnje vendarle ločiti, pravzaprav odtrgati od svojega izdelka in ga prepustiti očem javnosti, ki ji je namenjen. Enakih spodbud smo bili deležni od prav tako odličnega prevajalca, profesorja Primoža Simonitija. Ker je očitno tudi *prevajalski eros* nalezljiv, niti najmanj ne preseneča, da Oddelek za klasično filologijo tudi v novejšem obdobju generira vrsto obetavnih mladih prevajalcev, ki bodo lahko sčasoma zapolnili vrzeli v antični prevodni literaturi na Slovenskem.

Na začetku letošnjega leta mi je profesor Gantar podaril zadnjo knjigo iz svoje biografske trilogije, *Penelopin prt*, s hudomušnim posvetilom:

Če se ti ne mudi,
morda za kratek čas
še z druge kdaj strani
oglej si moj obraz!

In profesor Gantar res ni bil človek mnogoterih obrazov, ampak mnogoterih darov. Za razliko od marsikaterega svojega sodobnika je imel en sam obraz – s katere koli strani si si ga ogledal, je bil pošten, časten in človeški. Tudi v tem je tičala njegova karizma.

Barbara Šega Čeh

Ko sem ob devetdesetletnici profesorja Gantarja – zdi se mi, da je bilo to včeraj – objavil njegov portret, napisan spoštljivo, a realistično, me je v zahvalnem pismu prijazno pokritiziral: “Vi ste me prikazali tako kot Sofokles, ne tako kot Evripides”. Mislil je seveda na Sofoklovo izjavo, ki jo navaja Aristotel v *Poetiki* (1460b³³⁻³⁴), da on prikazuje ljudi takšne, kot bi morali biti, Evripides pa takšne, kot so. Takšen je bil profesorjev osebnostni slog, in morda takšne drobne, komajda opazne poteze, nepomembni pripetljaji in za javnost nevidna srečanja včasih bolj približajo človeško podobo kake osebnosti kot izčrpno, z vestno sistematiko izdelane predstavitve. Ampak kakšen je res bil? Kaj je res bil?

S starega novca posnel je slikar podobo obličja,
toda podobe duha – te ne naslika nihče.

Tako pravi distih pod nekim starim portretom pesnika Ovidija; in res je tako. Verjetno se tega nikoli ne zavemo tako kot tedaj, ko človek odide. Seveda: za njim ostanejo spomini, podobe, in dela:

Der Mensch muß untergehen;
Die Menschheit bleibt, fortan
Wird mit ihr das bestehen,
Was er für sie gethan.

Umreti mora človek;
človeštvo ne, živi
naprej skozi rodove,
kar človek zanj stori. (Prevod Kajetana Koviča)

Tako je zapisal profesorju ljubi Prešeren v nagrobnem zapisu Emilu Korytku.

Truplo tvoje čas strohni v gomili,
ali čaša tvojih del ostane!
Narod tvoj bo pil iz čaše tvoje,
s pitjem njenim bode se napajal –
v delih svojih živel sam boš večno! ...

pove Ali Rašid kordovskemu kalifu Abdurmanu v Aškerčevi *Čaši nesmrtnosti*. Morda koga zmoti patina časa na teh besedah, a brez prevelikega zanaša in patetike bi lahko rekli, da je to, kar govorijo, za profesorja Gantarja na svoj način veljalo že za življenja: zlasti njegovi prevodi že dolgo predstavljajo nepogrešljiv del svetovne literature v slovenščini in generacije (predvsem dijakov) so se skozi desetletja napajale z antično poezijo, pretočeno v njegovo

besedo. In vendar! In vendar so tudi dela, znanstvena, pedagoška in umetniška, naj bodo še tako izjemna in trajna, podobna potezam slikarja ali graverja: v njih ni podobe celote, ampak samo njena sled, ker je celota živa, neujemljiva in zato vedno – ko je človek tu in ko ga ni – tudi skrivnostna. Seveda človek živi, da ustvarja svoja dela, da vanja vliva svoje najboljše energije, vse vedenje in pamet, ki jih premore; da vanja vtiska svojo podobo, a vendar dela niso več od človeka, ampak je človek več od svojih del. Človek, ki ni nikoli do konca umrljiv. To je stara in nepostarljiva resnica, o kateri poje zbor tebanskih starcev v profesorjevem najbrž najbolj vplivnem prevodu, v Sofoklovi *Antigoni* (332):

Mnogo je nedoumljivih skrivnosti,
in vendar – ni globlje skrivnosti kot človek.

To sem mi zdi potrebno poudariti tudi na tem mestu, ker je to srce humanističnega izročila, katerega odlični predstavnik je bil profesor Gantar. Ker je bila to tudi njegova nenapisana etična postava, ἀγαπῶν νόμον, kot sem jo skozi desetletja razpoznaval iz besed in še pogosteje med vrsticami, v njegovih prevodih, študijah, predavanjih in v osebnih stikih. Pa tudi zato, ker postaja v sodobnem akademskem ozračju to vse manj razumljivo, smiselno, stvarno. Skorajda nekakšen kulturni preužitek iz predznanstvenih časov. A posledice tega so že tu, posebej težke zato, ker so tako malo opažene. »Svet je najlažje razložiti brez človeka,« lahko parafraziram jedke besede sodobnega nemškega filozofa Manfreda Franka. A na ta način ne izgubimo samo človeka, ampak tudi svet.

Profesor Gantar je seveda to videl in razumel. O tem pričuje pravzaprav vse njegovo javno delo: literarnozgodovinske raziskave, prevajalske mojstrovine in pedagoški dosežki. O tem seveda ne govorijo funkcije in naslovi, ki jih je nosil, temveč tisto, kar je z njimi dosegel. O tem je govoril njegov prizadevni pričevanjski glas, ki ga je povzdignil proti sovraštvu nekdanjih in sedanjih časov. Če ima smisel govoriti o zapuščini v kulturnih stvareh, je profesorjeva zapuščina v vseh teh oblikah prizadevanja, da bi ne pozabili na dragocenost in nerazpoložljivost človeka. In da se vedno trudili ostati čimbolj resnični.

Naj dodam, profesorju na ljubo, ščepec evripidovskega realizma, ki ga je v tistem jubilejnem zapisu pogrešal, čeprav mislim, da pač predvsem iz svoje globoke in pristne skromnosti. Bil je zahteven profesor, ki pa je znanje od študentov bolj pričakoval kot zahteval. V diskusijah je vztrajal pri svojem, z argumenti seveda, čeprav se je študentu včasih zdelo, da bi jih lahko navedel več. Morda bi jih kdaj res lahko, ampak študentom se nam je pač marsikaj dozdevalo. Trudil se je pri nas vse razumeti, nikakor pa ne prav vsega oprostiti – hvala Bogu! Sicer ne bi le odtavali s trdnih tal filološke znanosti, ki nam jih je vztrajno priporočal kot intelektualni habitat, ampak bi utegnili tudi izgubiti stik z resničnostjo. In to drugo bi bilo hujše od prvega.

Pot s teh trdnih tal je bila zanj dovoljena le v poeziji. Pa ne le dovoljena. Ker poezija ne prebiva na teh tleh, ni z njo nič, če jih ne zapustimo. Tako je, se zdi, verjel, in jo v svojih prevodih pogosto iskal tam, kjer jo je slutil. Tudi pesmi so, kot rečeno, samo sled, a živa, včasih tako živa, da ob njej ne vemo, kje in kdaj smo, kaj je res in ali je vse to že bilo ali še bo. Kot, denimo, v Horacijevi (in njegovi) tako imenovani *Četrta rimski odi* (*Carm.* 3.4):

Pridi z neba, Kaliope, kraljica,
zapoj s piščaljo moj veliki spev,
zapoj, če hočeš, mi s preprostim glasom,
zapoj ob liri, ob spremljavi strun!

O čujte? Mar to blaznost me omamlja?
Že slišim jo, zdi se, da hodim z njo
po svetih gajih, ki jih rahle sape
in vrelci žuboreči božajo.

Nekoč kot deček sem pobegnul z doma,
od igre utrujen sem sladko zaspal
na Vulturu; tam so z zelenim listjem
pokrili me golobje pravljici.

Vsi, ki prebivajo v Bantinskem lesu
in v skalnem gnezdju Aherontije,
na plodnih poljih nizkega Ferenta,
vsi so strmeli od začudenja,

kako sem mirno spal, pogumen dečko,
z zelenjem, s svetim lovorom pokrit,
pod božjim varstvom, varen pred medvedi
in brez strahu pred strupom črnih kač.

Vester, Camenae, vester – Kamene, vaš sem, vaš ...

Brane Senegačnik

Ko premine oseba, ki je oblikovala tvojo poklicno pot in je bila več kot trideset let neopazno, a vendar vseskozi nekako navzoča v tvojem življenju in ob tvojem delu, to v človeku pusti določeno praznino, ob kateri je pogosto težko najti besede o njej. A profesor Gantar je bil človek, ki v mislih in spominih ne more pustiti praznine; le prijetne spomine in zanimiva doživetja. Naj v mozaik spomina nanj na kratko dodam nekaj bolj osebnih segmentov, nekaj nanizanih utrinkov iz različnih obdobji srečevanja z njim.

Ob novici o njegovi smrti sem začel razmišljati, kdaj sem ga pravzaprav prvič srečal. Spomnil sem se, da nam je o njem kdaj pa kdaj pri pouku latinščine spregovorila naša, na žalost tudi že pokojna profesorica Marija Hvala, in sicer vedno z veliko mero občudovanja in spoštovanja. Večkrat nam je predstavila njegovo delo, posebej prevode, ki so redno izhajali pri različnih založbah. Tako je njegovo ime zame že takrat, v zgodnjem gimnazijskem obdobju, postalo sinonim za odlična prevodna dela iz antike. A spominjam se, da sem se osebno z njim prvič srečal že v svojih dijaških dneh, kmalu po prihodu v Ljubljano. Kot dijak sem v družbi prijateljev proste ure pogosto preživljal na rekreaciji na Golovcu. In tisto, kar se mi je prav posebej vtisnilo v spomin, je bil gospod, ki sem ga velikokrat srečal, ko jo je z odločnim in hitrim korakom ubiral v smeri proti Bizoviku. Posebej pozornost vzbujajoče na njem pa je bilo dejstvo, da je bil vedno brezhibno urejen, s kravato, navadno v plašču in aktovko v roki in prav neverjetno bujno frizuro. Najina srečanja so bila tedaj omejena na vljudnostni »dober dan« in občasno krajši klepet o tem in onem. Gospoda nisem poznal, pa tudi spomin nanj je nekoliko obledel. Šele leta pozneje, ko je bil študij že za mano in sem bil že zaposlen, sem nekoč na novoletnem srečanju v pogovoru s profesorjem Gantarjem izvedel veliko o njegovih hribolazniških in gorniških podvigih, pa tudi to, da je nič kolikokrat šel iz službe domov peš čez Golovec. In tedaj me je, po toliko letih, prešinilo spoznanje, da sva pravzaprav že kar stara znanca, čeprav tega nisva vedela.

Naslednji zanimiv dogodek, povezan z njim, je bil ob informativnem dnevu, ko nas je prišla res peščica – to je trije študentje –, na oddelk pozanimat se glede možnosti študija na Oddelku za klasično filologijo. Po nekajminutnem čakanju je skozi vrata prišel profesor Gantar in začel svojo predstavitev; vendar je ta potekala tako, kot da nas je v predavalnici tristo, ne le mi trije. Dejstva so se nizala: predstavljal nam je študij in kaj nam ponuja, potek, trajanje, študijsko gradivo, pogoje, pa seveda predpogoje, za katere je bilo po njegovo samo po sebi umevno, da bodo izpolnjeni. Še danes se spomnim njegovega stavka: »No, pa seveda: znanje vsaj treh ali štirih jezikov se razume samo po sebi, med njimi predvsem nemščine, da boste lahko študirali po kvalitetni tujejezični literaturi.« In v podobnem vzdušju se je naše informativno srečanje nadaljevalo skoraj polno uro. Še danes se spomnim, da sem imel ves čas v grlu precejšen cmok, enako pa tudi oba moja sotrpina, ki sta bila v predavalnici. Po končani predavitvi se je profesor Gantar prijazno poslovil od nas in izrazil

upanje, da se jeseni vidimo; mi trije pa smo precej bledih obrazov zapustili fakulteto. Dva sva se jeseni res vrnila; tretjega nismo več videli.

Pri njem smo imeli v času študija veliko študijskih obveznosti: poleg pregleda antične književnosti nam je predaval tudi metriko ter različne teme s področja grške in rimske književnosti: antično dramatiko, filozofijo v Rimu ... Pri njem pa smo opravljali tudi precej kolokvijev; na kolokvijih je bil navadno precej bolj prizanesljiv kot profesor Simoniti. V predavalnico je vedno prihajal z predavanji, natipkanimi na že precej porumenelih listih, ki so bili povsem popisani z njegovimi dopolnili. Nič kolikokrat se je med predavanjem zgodilo, da se je spomnil kakšne malenkosti in si jo je takoj zabeležil na list, včasih kar s flomastrom za pisanje na tablo. Liste je vedno odložil ali na mizo ali na predavateljski pult, nato pa je večinoma predaval na pamet, navadno se je sprehajal in še posebej rad je, kadar se je zatopil v kakšno temo, gledal skozi okno. Po končanem predavanju je vedno vzel pisalo in na liste s predavanji ostro začrtal, do kod je prišel s snovjo, včasih tako ostro, da je list tudi preluknjal.

Na predavanja je prihajal vedno urejen, največkrat v obleki, vedno pa v srajci in kravati. Sicer ni bil visokorasel, vendar pa je iz njegove pojave vedno izžarevalo neko umirjeno dostojanstvo. Kot predavatelj je imel izjemen nastop, ki je bil vedno jasen, prepričljiv, pogosto nekoliko privzdignjen, vedno z vsebinskimi poudarki in jezikovno bogat; verjetno bi ga najbolje opisal, če bi dejal, da ga je zaznamovala neka slogovno in jezikovno vznesena retorika. In vanj je vedno znal vnesti tudi dovtipne elemente, s katerimi je velikokrat popestril še tako zahtevne in resne vsebine. Najbolj zanimive pa so bile njegove predavateljske digresije, v katerih je predstavil kako podtemo znotraj predavanja ali seminarja; to so bile za nas poslušalce vedno prave strokovne in retorične poslastice. Včasih je vanje navrgel tudi kak utrinek iz svojih spominov in preteklih doživetij. Posebej hudomušno se je rad spomnil svojih vojaških dni, kot na primer na seminarju ob branju Sofoklovega *Ajanta*, ki je prežet z vojaško tematiko; ob tem smo bili deležni tudi vrste anekdot in zanimivosti. To pa so bili tudi redki utrinki, v katerih je povedal kaj o sebi; sicer je bil za nas študente precejšnja enigma. Na obsežnejše podatke o njem smo čakali vse do izida njegovih spominov.

Na njegovih seminarjih smo navadno brali in obravnavali besedila, s katerimi se je ukvarjal tudi sam. Tako smo v drugem letniku prevajali izbrane vsebine iz *Atiških noči* Avla Gelija; v tretjem letniku, v obdobju, ko je sam sodeloval pri pripravi standardnega prevoda Svetega pisma, smo prevajali Hieronimove prevajalske uvode k posameznim knjigah, skozi katere smo se seznanjali s Hieronimovimi prevajalskimi prijemi in načeli. Posebej pa sta se mi vtisnila v spomin dva seminarja, povezana s področjema, ki sta bila prof. Gantarju še posebej blizu. Prvi je grški seminar, na katerem smo brali Sofoklovo tragedijo *Ajant*, na katerem nam je zelo subtilno in natančno predstavil tragedijo, ozadje njenega nastanka in njeno vsebino, jo postavil v zgodovinski in literarni okvir, nam orisal kulturnocivilizacijsko ozadje in okolje njenega

dogajanja ter nas usmerjal pri prvih prevodih jambskih trimetrov v slovenščino. Res izjemno doživetje pa je bil seminar pri latinščini, na katerem smo brali in obravnavali Horacijevo *Pismo o pesništvu*. Dobro polovico pesnitve smo brali skupaj, druga polovica pa je bila namenjena naši obravnavi in komentiranju. Prav ta seminar je bil izjemna šola, saj je profesor Gantar kot izjemen poznavalec Horacija tu zaigral na vse svoje znanstvene in strokovne registre, ker je tematiko poznal do potankosti: besedilo nam je predstavljal in ga interpretiral do najmanjših podrobnosti, opozarjal je na finese in posebnosti, na katere sami nismo bili pozorni ali jih nismo znali izluščiti iz besedila, obenem pa nam je ob naših prvih poskusih prevajanja izvirne metrične oblike (heksametra) v slovenščino dajal napotke, na kaj moramo biti pozorni.

Ena od študijskih obveznosti je bila tudi priprava seminarske naloge v latinščini, s katero se je bilo treba izkazati v tretjem ali četrtem letniku, ko smo imeli študentje že dovolj jezikovnega znanja, da smo lahko dokazovali svojo zmožnost izražanja v latinščini. Tudi ta seminar smo navadno pripravljali in zagovarjali pri profesorju Gantarju. Zanimivejši del seminarja so bili vedno zagovori, ko smo se ob zagovarjanju svojih prevodnih rešitev in rabe latinskega izraza s profesorjem Gantarjem pogosto spustili v prave debate, ki so ga pogosto nasmejale do solz.

Pri zagovarjanju svojih trditev ni bil absolutno neomajen, ampak se je utemeljenim pojasnilom, če so bila pravilna, pustil tudi prepričati. So nam pa naši starejši kolegi, ki so pri profesorju Gantarju študirali nekaj generacij pred nami, zaupali, da je bil v svojih mlajših letih precej bolj strog in neprizanesljiv.

Bručovanja na našem oddelku dolgo niso bila v navadi; ko pa so bila leta 1992 uvedena, smo se s profesorji vsako leto spomladi srečevali v nekoliko bolj sproščenem okolju. Druženja so postala tradicionalna in bila so edina priložnost, da smo svoje profesorje videli v bolj sproščeni luči. Profesor Gantar se jih je zelo rad udeležil; in večkrat je dokazal, da se zna tudi sprostiti in prešerno povesečiti.

Njegov odnos do študentov je bil vedno spoštljiv, velikokrat nekoliko očetovski in blago pokroviteljski. Kljub svojim številnim zadolžitvam, obveznostim in projektom je bil vedno na voljo za pomoč in vedno pripravljen svetovati in usmerjati. V njegovih očeh je veliko pomenilo, da se trudiš in da pokažeš tudi spoštovanje do stroke. Študente nas je vseskozi spodbujal k navezovanju stikov s kolegi z drugih univerz, predvsem pa k mednarodnemu povezovanju; prav na njegovo pobudo sem se leta 1992 kot predstavnik Slovenije udeležil srečanja Evropske zveze študentov klasične filologije (Societas Europaea Studiosorum Philologiae Classicae) v Budimpešti. Delovanje te zveze sicer nikoli ni zaživel v polni meri, nam je pa uspelo stikati nekaj osebnih vezi in poznanstev.

Med posebnimi zaslugami profesorja Gantarja bi želel izpostaviti njegov prispevek k ohranjanju pouka latinščine pri nas. Danes si težko predstavljamo, koliko truda je v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja skupaj s svojimi stanovskimi kolegi vložil v to, da se je pouk klasike sploh ohranil. Njegov osebni angažma in prizadevanja v okviru Društva za antične in humanistične

študije sem sprva poznal le v osnovnih potezah, natančneje pa sem se z njim seznanil, ko sem se ukvarjal s to tematiko v sklopu svojega doktorskega študija. A prave razsežnosti tega obdobja in vloženega truda so se pokazale šele, ko sem imel priložnost, da sem se z njim osebno pogovoril o teh dogodkih, ki jih lahko šteje za enega od svojih številnih uspehov, so pa v njem vendarle pustili grenak priokus, katerega nikoli ni izbrisal niti prerod pouka klasičnih jezikov v začetku devetdesetih let. Te epizode v zgodovini pouka klasičnih jezikov na naših tleh bo treba v naslednjih letih še natančneje raziskati in popisati. Preprosto povedano: bil je zaljubljenec v oba klasična jezika in antiko. Prav zato je veliko svojega časa in energije vložil v to, da jih je ob podpori svojih sodelavcev vedno in povsod branil, zagovarjal in pospeševal. Kaj sta klasična jezika zanj pomenila, po moje priča majhen drobec, ujet v enem od njegovih javnih nastopov. Kot podiplomski študent sem se udeležil okrogle mize o klasični gimnaziji in izobrazbi, ki so jo organizirali v Klubu Nove revije – letnice se žal ne spomnim –, udeležila pa se je je vrsta uglednih slovenskih izobražencev. Med nastopi mi je posebej ostal v spominu prav nastop profesorja Gantarja, iz katerega je v razpravi večkrat odkrito privrela na plano njegova osebna bolečina zaradi odnosa do klasike, ki jo je lepo povzel v prav dramatičnem opisu svojih predvsem negativnih osebnih izkušenj in spoznanj, v katerem je velikokrat uporabil formulaciji »moja grščina« in »moja latinščina«.

O njegovem prevajalskem delu bi lahko govoril na dolgo in široko: slovenski prostor je zaznamoval ne le s svojimi prevodi, ki bodo nedvomno predmet natančnejše obravnave v prihodnje, ampak tudi s tem, da je skupaj s profesorjem Simonitijem vzgojil vrsto mlajših prevajalcev. Oblikovati in pripravljati nas je začel že na svojih seminarjih, vedno pa je bil pripravljen s kakšno dobrohotno pripombo ali namigom pomagati in svetovati tudi pozneje, ko smo se samostojno spopadali s prevodi. Njegovo zaslugo vidim predvsem v tem, da nam je znal vcepiti po eni strani smisel za filološko akribijo in skrb za lep jezik, po drugi pa tudi – vsaj večini – miselnost, da je treba prevajati *non verbum de verbo, sed sensum de sensu* in da se je treba naučiti prevod po svojih najboljših močeh približati bralcu. Tega načela se je držal tudi sam pri svojem prevodnem delu. Tako kot raziskovalno delo je tudi prevodni opus profesorja Gantarja v prvi vrsti zaznamovala ljubezen do jezika: do materinščine in obeh klasičnih jezikov. In njegovo nesporno jezikovno mojstrstvo nam potrjujejo sami prevodi ter dve zanje prejeti nagradi: leta 1969 Sovretova nagrada za antologijo rimske lirike in leta 1972 nagrada Prešernovega sklada za prevod dveh Plavtovih komedij. Tudi ob prejetju Zoisove nagrade leta 2010 in Prešernove nagrade 2022 je bilo posebej izpostavljeno njegovo prevodno delo. Sam sem imel priložnost dvakrat sodelovati z njim, in sicer pri ponovni izdaji dveh njegovih prevodnih del: Aristotelove *Poetike* in Psevdo-Longinovega spisa *O vzvišenem*. Ob tem sem lahko neposredno opazoval njegovo delo, saj mi je v obeh primerih zaupal besedilo v pregled in pretres, nato pa sva dolge ure presedela

ob pregledu besedila in se pogovarjala o različnih prevodnih možnostih, interpretirala izraze ali posamezne odlomke ter se odločala. Predvsem me je vedno znova navduševalo njegovo temeljito poznavanje slovenskega jezika, ne le široka paleta jezikovnega znanja, pač pa tudi izjemen besedni zaklad, ki sta bila rezultat ogromno prebrane slovenske in tujejezične literature, poznavanja prevodne dejavnosti, pa tudi poznavanja zgodovine prevajanja iz klasičnih jezikov. Njegovo kritično oko pa je bilo tudi rezultat ukvarjanja s prevodno kritiko (za katero je venomer poudarjal, da je vedno bolj podhranjena, da bi ji bilo treba dati nov zagon in si bolj prizadevati zanjo) ter sodelovanja v Društvu slovenskih književnih prevajalcev in v različnih komisijah.

Moje zadnje srečanje s profesorjem Gantarjem je bilo povezano z Društvom slovenskih književnih prevajalcev, s katerim je bil dolga leta zelo tesno povezan in je bil en mandat tudi njegov predsednik. Vodstvo društva me je namreč prosilo, da pripravim z njim pogovor o njegovem prevajalskem opusu in pogledih na prevajanje. Šlo je za že dolgo načrtovan pogovor kot del praznovanja njegove devetdesetletnice, žal pa je načrte prekrizala epidemija COVID-19, ki je srečanje v društvu zamaknila za skoraj dve leti, saj sam ni želel, da bi srečanje s pogovorom potekalo prek spleta. Med pripravami na pogovor sva se na njegovo željo srečala dan prej; rekel je: »Za kakšno slabo urico, toliko da greva skozi ‚scenarij‘!« Srečala sva se v kavarni Fužinskega gradu ob 14. uri. Kljub temu, da je bila osrednja tema pogovora njegov prevajalski opus, je pogovor tekel o vsem mogočem: o trenutnih projektih, o njegovih mladostnih doživetjih in prevodnih poskusih, o ljudeh, s katerimi se je srečeval skozi čas in so vplivali nanj kot prevajalca in še in še (da številnih, njemu lastnih digresij niti ne omenjam). Ko sva se poslovila, je ura kazala 18.30; in midva sva predelala komaj eno četrtino najinega scenarija. Dogodek na sedežu Društva slovenskih književnih prevajalcev je odlično uspel in tudi praznovanje po njem je potekalo v izjemno prijetnem vzdušju; na žalost je bilo to moje zadnje srečanje z njim.

Z njim pa me je povezovalo še nekaj: delo na Wiesthalerjevem latinsko-slovenskem slovarju. Z njim bi skoraj bil povezan začetek njegove kariere; sam mi je v enem od pogovorov zaupal, da mu je skušal njegov profesor Anton Sovrè urediti, da bi lahko na SAZU delal na Wiesthalerjevem latinsko-slovenskem slovarju. Vendar do uresničenja tega ni prišlo, ker je SAZU imela v prednostnem načrtu *Slovar slovenskega knjižnega jezika*; neuresničeni projekt je vseeno ostal zasidran v njegovi zavesti kljub temu, da ga je znanstveno, strokovno in pedagoško delo vodilo drugam. Ko pa je Založba Kres konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja znova obudila projekt, je profesor Gantar skupaj s profesorico Eriko Mihevc Gabrovec prevzel častno mentorstvo nad projektom in ob sodelovanju Bronislave Aubelj, Ksenije Geister in Renate Hrovatič sta do leta 1995 izšla prva dva zvezka slovarja. Sam sem vodenje projekta prevzel konec leta 1997 in delo je ob izdatni pomoči študentov klasične filologije trajalo do uspešnega zaključka leta 2007. Profesor

Gantar je delo na projektu vseskozi spremljal, se redno zanimal o njegovem napredku ter nas moralno vseskozi neomajno podpiral. In vsake nove knjige slovarja je bil izjemno, lahko rečem prav otroško vesel, pri tem pa ni skoparil s pohvalami na račun vseh udeležениh.

Srečevanja z njim so bila vedno nekaj posebnega. Po eni strani strani je s svojim slovesom, izobraženostjo in vedno brezhrebno urejenostjo na prvi pogled dajal vtis stroge akademske resnobe; a pogovore z njim so poleg jasnih in dognanih misli vedno zaznamovali tudi njegova pristna vedrina in toplina in njemu lasten žlahtni humor: bil je izjemen sogovornik z neizčrpnim naborom informacij in tematik. In bil je neusahljiv vir informacij o preteklosti, tako naše stroke kot tudi nasploh, res živa enciklopedija o razmerah, dogodkih in ljudeh. In te informacije je znal na živ in zanimiv način posredovati tudi naprej; naša oddelčna in osebna srečevanja so bila vedno zapolnjena s tovrstnimi podrobnostmi. In veliko srečo imamo, da je znaten del teh spominov tudi zapisal in objavil.

Profesorja Gantarja se bom spominjal kot izjemnega človeka, kot markantnega učenjaka in do konca neutrudnega znanstvenika. Spominjal se ga bom tudi kot človeka dognanih stališč ter izjemne strokovne in osebne integritete, ki je užival vsesplošno spoštovanje in je bil v svojem osebnem prepričanju in drži vedno stanovit, pa najsi je šlo za njegovo strokovno, osebno, versko ali kako drugo prepričanje.

In spominjal se ga bom kot učitelja: če za koga, lahko res zanj rečem, da je bil profesor, pisano z veliko začetnico. Za nas, mlajše filologe, je bil priča in neposredna vez s starejšimi generacijami, s časom, ki ga je znal ob druženjih vedno živo opisovati in popestriti s prenekaterim zanimivim ekskurzom in ki smo ga v zadnjih letih поблиže spoznavali tudi ob prebiranju njegovih spominov. Z njegovim odhodom kot zadnjim predstavnikom neponovljive generacije se zaključuje neko obdobje in se začenja novo, drugačno.

Njegovi študentje mu dolgujemo večkratno zahvalo: najprej za njegovo delo in za njegov izjemni prispevek k razvoju naše stroke; dalje za to, da je znal v nas vzbujati navdušenje nad antiko in zanimanje za njen vpliv in odmeve v poznejših obdobjih vse do danes; da je znal v nas buditi radovednost in raziskovalno vnemo; da nas je vsestransko uvajal v svet besedil in prevajanja; da nas je opozarjal na večno aktualnost in živost antike ter nas spodbujal, naj se vanjo poglobljamo ter o njej in njenem odmevu tudi kritično razmišljamo; da nam je stal ob strani kot učitelj, mentor, svetovalec in podpornik z nasveti, priporočili in usmeritvami ter tako ali drugače oblikoval ali sooblikoval našo študijsko, pa tudi raziskovalno in poklicno pot; da se je vedno zanimal za naše delo, nas podpiral in nam po potrebi tudi pomagal. Biti njegov študent mi je bilo v veselje in ponos, bilo pa je tudi izjemen privilegij.

Matej Hriberšek

S strahospoštovanjem, v katerem je morda celo več strahu ali raje zadrege, sem se pripravljala, da spregovorim o profesorju Kajetanu Gantarju pred njegovo družino, prijatelji, kolegi in vsemi tistimi, ki so ga poznali veliko dlje in bolje kakor jaz. Vendar mora v tej *pietas* navsezadnje prevladati iskrena naklonjenost do pokojnega, ki mi je bil, kakor mnogim tu zbranim, učitelj, mentor in v poznejših letih tudi sodelavec.

Kot profesor nam nikakor ni prizanašal; a če ni skoparil z neusmiljeno, akribiji zavezano kritiko, je bil po drugi strani vedno radodaren s priznanjem, kadar je bilo zaslužen. Ko si priključim v spomin njegova predavanja, mi pogosto bolj kot dragoceno znanje, ki nam ga je posređoval, pridejo na misel njegova radoživost, človečnost in neusahljiva radovednost, s katero je sebi in svojim študentom vse do upokojitve širil obzorja v naši vedi. Ta *curiositas* ga ni nikoli zapustila. Upala bi si trditi, da je bila eno od gonil njegovega osupljivega znanstvenega, strokovnega in literarnega prizadevanja, ki je trajalo tako rekoč do njegove smrti, skupaj z neizmerno ljubeznijo do znanja, modrosti in omike, skratka do vseh tistih idealov, ki se jim je zapisal kot pedagog, filolog, prevajalec in literat.

Prav tako bom ohranila spomin na njegovo skromnost. Ne govorim o lažni skromnosti človeka, ki bi zamahnil z roko ob priznanjih, ki mu jih izrekajo. Takšno omalovaževanje bi bilo spričo njegovih dosežkov nenaravno in tega mu res ne moremo očitati. Ko smo na oddelku pripravljali razstavo ob njegovem zadnjem jubileju, nas je povabil na dom, kje nas je bogato založil z vsem potrebnim gradivom. Z veseljem in ponosom je pokazal priznanja, medalje, separate vidnejših objav, stara spričevala ipd. Rad je tudi pripovedoval anekdote in zgodbe, ki so pričale o njegovi razgledanosti, strokovnosti ter ugledu doma in v tujini. Ne, njegova skromnost je bila drugače: v dostopni in človeški interakciji; v tišini, s katero je prisluhnil mnenju drugega, tudi mladih in še neizkušenih kolegov; v naklonjenosti, ki jo je nenehno kazal do nas, svojih učencev; v veselju, hvaležnosti in rahli zadregi, ki jih je pokazal ob vsakem priznanju in pohvali; in nenazadnje v njegovi hudomušnosti, s katero se je že od izpitnih časov dalje odrekal akademskemu piedestalu, ne da bi s tem ogrožil veliko spoštovanje, ki s(m)o ga študenti in kolegi gojili do njega.

Spominjam se tudi njegove človečnosti. Dosegel je lepo starost, a je ostal nekako mladosten. Vedno bolj se mi zdi, da človeka ohranja mladega predvsem zmožnost izražanja tistih čustev in reakcij, ki pri mnogih ljudeh s starostjo izginejo ali otopijo: sem gotovo sodijo nekatere prej omenjene profesorjeve lastnosti, kot so radoživost, radovednost in navdušenje, po drugi strani pa tudi pristna bolečina in žalost. Profesor Gantar je bil vdan in zvest prijatelj mojim staršem. Ob smrti mojega očeta pred nekaj leti me je poklical in mi izrekel sožalje. Točnih besed se ne spominjam, saj sem ga poslušala v nekakšni otopelosti, iz katere pa me je nenadoma predramil njegov glas, ki se je v tistem trenutku zlomil. Tedaj sem pomislila, da bi si, če mi bo kdaj dano učakati

njegovo starost, želela, da bi bila zmožna zajokati za prijateljem ali kolegom. In ta misel mi je bila v tolažbo.

Dragi profesor, z vami odhaja še zadnji od Treh Velikih, ki so nas vodili skozi študij, in poslednji od očakov prejšnje generacije. S tem se poslavlja tudi naša poklicna mladost, če jo lahko tako imenujem: kakor takrat, ko izgubimo starše, nenadoma začutimo težo prehoda v naslednjo generacijo, tako vaši nekdanji učenci ob vašem odhodu – pa čeprav se v našem delu in življenju morda ne bo dosti spremenilo – občutimo breme poklicne odgovornosti. Prepričana pa sem, da bo to breme v spominu na vaše življenje in delo postalo izziv, ki nam bo v veselje. Za vse vaše darove in lepe spomine, iskrena hvala.

Sonja Weiss

Za Kajetana Gantarja sem prvič slišala že v gimnaziji in še preden sem začela razmišljati o študiju klasične filologije. Njegove prevode smo spoznavali tako ob berilih pri pouku slovenščine kakor tudi pri latinščini. Ob tem, ko smo se na pamet učili odlomke v latinskih izvirnikih in jih primerjali s slovenskimi prevodi, mi je najbolj ostal v spominu njegov prevod iz Ovidijevih *Metamorfóz*.

Njegovi prevodi so v družini s prevodi drugih prevajalcev pozneje, v času študija, name učinkovali podobno kakor njegova predavanja in so bili vedno prisotni nekje v ozadju kot nekakšna podstat, na katero se je bilo zmeraj mogoče zanesljivo nasloniti. Ob njih smo se lahko spontano učili tega, kaj pomeni prevajati prevajati lepo, pa kljub temu natančno, kako se spopadati s prevajanjem verza in podobno. Še danes sem ponosna, da je bil prav profesor Kajetan Gantar moj mentor tako pri diplomski kot pri magistrski nalogi.

Trud in čas, ki ju je ob vsem svojem znanstvenem delu posvečal tudi svojim skrbno izdelanim in široko vplivnim prevodom, sta še do nedavnega izkazovala kot samoumevno, da je tudi prevajanje pomembna veja vede klasične filologije, ki ima neko veljavo. Ta disciplina, ki je v našem izobraževalnem prostoru precej skromno zastopana – navsezadnje je stara grščina nekaj redkega celo na klasičnih gimnazijah – prav preko prevodov namreč ne ostaja zaprta v svoj slonokoščeni stolp, ampak se vsaj nekoliko približa ne le širšemu kulturnemu okolju, ampak tudi mladim, ukvarjanje s prevajanjem v slovenščino pa poleg tega zmeraj pomeni tudi skrb za naš jezik. Presenetljivo pa je, da je po vseh težkih časih, ki jih je doživel, profesor Kajetan Gantar še ne tako dolgo nazaj na neki tiskovni konferenci pripomnil, da za prevajalstvo še nikoli niso bili tako slabi časi, kot so danes.

Njegovi učenci vemo, da je Kajetan Gantar, ki pred odločitvijo za klasično filologijo ni razmišljal samo o matematiki, ampak tudi o slavistiki, zmeraj rad povedal, kako vesel je bil, ko je ugotovil, da je prav zaradi ukvarjanja z grščino in latinščino slovenska književnost nazadnje vendarle postala velik del njegovega dela. In resnično je fascinantno, kaj vse je vedel o Prešernu, Cankarju, Župančiču in o mnogih drugih slovenskih avtorjih, kaj vse mi je napisal na margine mojega prevoda *Iliade*, ki ga je potrpežljivo prebral in mestoma komentiral ob vsem svojem drugem napornem delu.

Ne samo znanstveno in prevajalsko delo, tudi svoje pedagoške obveznosti je Kajetan Gantar opravljal z vso resnostjo, spoštljivostjo in doslednostjo. Do študentov je bil kljub svojemu izjemnemu znanju in ugledu vselej dostopen in nikoli vzvišen. Njegova predavanja so bila jasna in razumljiva ter polna ne le poglobljenega in specializiranega, ampak tudi širokega in preglednega znanja, ki je bilo v časih pred internetnom še precej težje dosegljivo kakor danes. S svojim zgledom je vselej kazal, kaj pomeni filološka akribija. Kako se je treba starodavnih odlomkov lotevati počasi, temeljito in tako, da čas ni pomemben, pomembno je le to, da besedam avtorja pridemo blizu, kolikor je mogoče. Da

se poučimo o okoliščinah njegovega časa in življenja ter del z vseh mogočih vidikov. Da svoje stvari, preden jih oddamo, pregledamo in preverimo tisočkrat. Tako smo se njegovi študentje iz dneva v dan soočali s tem, kaj v resnici pomenita izreka »Festina lente!« in pa »Non multa, sed multum«.

Toda tisto, kar se, vsaj meni, zdi najpomembnejše, je bila njegova ljubezen do svojega področja. Ta je bila ves čas prisotna in hkrati očitna brez vseh odvečnih besed. Žarela je iz njegovega odnosa do dela in bila je to tudi ljubezen do lepega in dobrega. Ta ista strast do lepe besede in njenega sporočila sije tudi iz njegovega spomina, ko je l. 1946 napravil svoj prvi pesniški prevod. Šlo je za nemško pesem Felixa Brauna, ki jo je sam odkril v nekem antikvariatu.¹ Takrat ga je, komaj šestnajstletnega mladeniča, tako močno pograbila prevajalska strast, da se je prevajanja lotil še istega dne, in to kar pogrado begunskega taborišča. Še več, vsebina pesmi je govorila prav o tem – o ljubezni do vodila *delati dobro*. V časih, ki so mu bili tuji, je profesor Kajetan Gantar bogatil in povezoval naš kulturni prostor ter zatopljen v lepoto antike vselej in z veliko truda plodovito opravljal svoje poslanstvo.

Dosti pozneje, v času zadnjih dveh desetletij, ko je v naša življenja prodrli digitalni svet, se tudi tega ni ustrašil, kot se je to zgodilo veliki večini njegove generacije, ki je ostala popolnoma zunaj tega včasih koristnega, drugič spet pogubnega sveta. Občudovanja vredno je bilo, kako se je pri svoji visoki starosti potrudil in se naučil spretno delati z računalnikom, hkrati pa je v elektronski komunikaciji ohranil žlahtne prvine pisemskega dopisovanja iz starejših časov, ki niso tako hiteli kot današnji in ki danes že izginjajo. Takšen slog je bil nekaj simpatično edinstvenega, odtis neke čisto drugačne preteklosti, ki pa je bila ob komunikaciji z njim še kako živa. Preteklosti, o kateri lahko beremo tudi v slikovitih knjigah njegovih spominov, ki so me v zadnjem času ganili na podoben način kot spomini mojega deda, saj oboji prihajajo ne samo iz istega časa, ampak včasih celo prostora. Če omenim samo eno podrobnost, kavarno Evropa v Celju, kamor so, kot sem slučajno opazila, (namesto na elektronska omrežja) na družabna srečanja včasih zahajali ne le njegovi starši, ampak tudi moji stari starši, in kdo ve, morda so se kdaj tam nevede celo srečali.

Kajetan Gantar je bil prava korenina, do zadnjega aktiven in sposoben nastopati z dolgimi in zanimivimi govori, in predvsem o stvareh, ki bi jih po guglu zamen iskali. Svojo zmagoslavno visoko starost je najbrž dočakal tudi zato, ker je znal živeti res polno, v ljubezni in harmoniji z družino in prijatelji, in ker je dobro skrbel tudi za telesno zdravje. Spomnim se, da je nekoč povedal, kako se je mu z disciplino redne vadbe uspelo izogniti operaciji, da so bili zdravniki kar presenečeni. Seveda takega opusa in tako uspešne poti za seboj ne bi mogel pustiti človek, ki ni izjemno discipliniran, osredotočen in hkrati

1 Felix Braun, *Sirijska žena*. V: Kajetan Gantar, *Zasilni pristanek* (Ljubljana: Slovenska Matica, 2011), 36–39.

odprt do življenja. Vsaj dvakrat sem ga po naključju srečala zunaj v naravi, enkrat na kolesu in drugič na poti na Šmarno goro, kjer je bil v svoji pohodni majici enako skromen in blag kakor v lepi obleki znotraj prostorov uglednih akademskih institucij.

Kajetan Gantar ni bil samo velik in znamenit profesor, ampak tudi velik človek, ki mu bomo njegovi učenci in sodelavci zmeraj hvaležni.

Jelena Isak Kres

Čutim, da me proti lastni volji zanaša v patos, trenutek je preprosto tak, zato si bom dovolil biti nekoliko osebnejši, v tem žanru se tak greh laže spregleda. S profesorjem sva se prvič srečala, ko mu je naša navdihnjena latinistka na Poljanah, Katja Pavlič Škerjanc, na maturitetno komisijo, kjer sta se srečevala, nesla pokazat moje zelo srednješolske heksametre ter me nato pripravila do tega, da sem se oglasil na govorilnih urah v kabinetu 329. Tam sva neskončno dolgo sedela na stolih Rex Nika Kralja in diskutirala o Juvenalu ter posameznih prevajalskih rešitvah. Nekatere je pohvalil, ampak še danes mi ne gre iz glave, na kako eleganten način nekaterih ni; in ko sem se pri nekem naglasu postavil za svoj prav, se mi je gimnazijcu samo prijazno nasmehnil: »Kar poskusite, mogoče bo pa šlo.« Takrat sem že nekaj časa vedel, da bom študiral latinščino, ampak po tistem srečanju mi je vse bolj postajalo jasno, da bom vpisal tudi grščino.

Moram reči, da mi ni bilo nikoli žal. Ne samo zaradi samega predmeta, zaradi kolegov, zaradi predavateljev; na svoj način ravno zaradi profesorja, ki je bil zame prvi stik z antiko kot živim znanstvenim področjem. Njegova osebnost je iz predavanj naredila čisto posebno doživetje. Danes, ko smo vsi prebrali njegove tri knjige spominov in dobro poznamo neverjetne meandre njegovega življenja, je to težko razložiti, ampak sredi devetdesetih je moja radovednost na čuden način podžigalo ravno to, da ni profesor nikoli govoril o sebi. Tu in tam sem o njem ulovil kakšen biografski drobec, šele čez leta so se mi sestavili v smiselno mozaik – vendar je bilo to dovolj, da so predavanja na trenutke zazvenela v tonu, ki jih je iz zanimivih spremenil v nepozabna. Spomnim se, kako nam je nekoč predaval o Horaciju in o tem, v kakšnih razmerah se je znašel po letu 42 pr. Kr., ko je bila v državljanski vojni njegova stran pri Filipih poražena, njegova družina pa je zaradi političnih posegov novih oblasti ostala brez sredstev za preživljanje. »Predstavljajte si njegov položaj,« je predlagal profesor peščici svojih slušateljev v tretjem nadstropju Filozofske fakultete, »dobil je sicer službo, postal je *scriba quaestorius*, vendar si lahko mislite, da so mu ves čas dali vedeti – ti nisi čisto naš. In takrat je začel pisati.«

Nič več ni rekel. Seveda, če bi nadaljeval, bi moral navesti še en verz iz Horacija – *mutato nomine de te / fabula narratur*; »če spremeniš ime, zgodba pripoveduje o tebi«. Ko danes razmišljam, zakaj ni šel pri urah nikoli dlje, nimam pravega odgovora – vem, da mu o teh včasih bolečih rečeh ni bilo težko govoriti, če si ga vprašal, je povedal marsikaj. Kdor je kdaj predaval, ve, kakšno učinkovito orožje za pritegnitev pozornosti je lahko osebna izkušnja; ampak zdi se mi, da je bila kot za profesorjevega učitelja Milana Grošlja predavalnica tudi zanj posvečen kraj, odprt zgolj za njegovo znanost. *Integer vitae scelerisque purus*, če si spet sposodim Horacija – »kdor v srcu čist je in pošten v življenju, / ne rabi sulic, kopij afrikanskih, / ne tulca, polnega puštic strupenih, / loka ne rabi«. Tega orožja pri urah preprosto ni potreboval.

V kabinetu 329 sva se potem še velikokrat srečevala, tudi ko se je kateri od Kraljevih stolov že polomil in ga je zamenjal nov. Naneslo je, da sem se čez

leta znašel za delovno mizo poleg njegove in čeprav takrat že nekaj časa nisem več potreboval njegovih ocen, štejem to obdobje za eno najbolj nepogrešljivih poglavij svoje študijske izkušnje. Imel je navado, da je sem in tja, največkrat pozno ob popoldnevih, preprosto prijadral na oddelek, običajno v knjižnico, preverit kakšno podrobnost med pisanjem svojega naslednjega govora, članka, prevoda. Ko je opravil, je vedno radovedno vprašal: »Kaj pa delate?« In v hipu sva bila spet sredi žive diskusije, kot bi bila oba dvajset let mlajša in v predavalnici 345 na drugi strani hodnika. Antične vire je citiral na pamet, tja do 19. stoletja ni bilo zgodovinskega konteksta, ki ga ne bi znal osvetliti na svež način, protagoniste dogajanj od srede 20. stoletja dalje je običajno poznal kar osebno. Za upokojenca je znano, da nimajo časa; on se več kot očitno ni počutil upokojenega in si ga je vzel, kolikor si ga je hotel. Do koronavirusa najbrž vsak od nas goji svoje čisto osebne zamere – in ena od mojih je to, da je bilo v trenutku, ko smo se zaprli v svoje mehurčke, hočeš nočeš konec teh nepričakovanih, podarjenih, neskončno dragocenih raziskovalnih razprav. Vedel je res veliko in izguba, ki je nastala z njegovim odhodom, je precej hujša od izgube, do katere je prišlo 29. januarja 1944, ko je knjižnica klasičnega seminarja pogorela v eksploziji nemškega letala, ki je treščilo v NUK – v eksploziji, ki jo je mladi Kajetan na lastna ušesa slišal skozi dimnik na Karlovški 9, komaj kakih šeststo metrov stran, iz peči, ki sta jo takrat z bratom ravno čistila in po zvoku ugibala, za kakšno letalo gre. Tiste knjige smo čez čas lahko nadomestili; njegovih izkušenj se ne da.

Patosa je bilo doslej že toliko, da grem za konec lahko mirno še čez rob. Antični pisci so vedeli, da je treba biti ob smrti velike osebnosti pozoren na nenavadne pojave, ki jo spremljajo. Svetonij loči tri vrste, včasih nastopajo kot sinonimi, vendar to niso – *prodigium*, *monstrum* in *ostentum*. *Prodigium* je nekaj otipljivega, *quod solidis corporibus conspicitur*, denimo komet. *Monstrum* je nekaj nenaravnega, nadaljuje Svetonij, recimo kača z nogami, *serpens cum pedibus*, ali ptič s štirimi krili, *avis cum quattuor alis*. Nobena od teh dveh stvari običajno ne naznanja ničesar dobrega, *prodigia* in *monstra* so svarilo, komet ob smrti Julija Cezarja je s svojim uničevalskim ognjem že naznanjal katastrofo državlanskega spopada, ki je sledil. *Ostentum* je nekaj drugega, manj očitnega, pravzaprav je nekaj neotipljivega: *ostentum sine corpore solido nobis se ostendit ... ut interdiu tenebrae, nocte lux*, pravi Svetonij; »*ostentum* je nekaj, kar se nam kaže brez trdnega telesa ... kot noč sredi dneva ali svetloba ponoči«. In kar je najpomembnejše – *ostentum* je lahko dobro znamenje.

Kometov ali deformiranih živali v zadnjem obdobju nisem opazil in zato utemeljeno upam, da nam glede prihodnosti ni treba biti posebej v skrbeh. Pač pa sem bil ravno na dan pred profesorjevim pogrebom v Toulousu na srečanju mreže univerz, ki ponujajo dvojni magisterij iz klasičnih kultur. V družini dobrega ducata evropskih izobraževalnih ustanov, med katerimi je zdaj tudi naš – pravzaprav bi moral reči »njegov« – oddelek. Prav tistega večera sta

profesorica iz Rima in profesor iz Münstra, ki projekt trenutno vodita, presenetila s predlogom, da bi srečanje profesorjev in študentov tega programa leta 2026 potekalo v Ljubljani. Bilo je že pozno, tako da Svetonijev opis zveni zelo primerno za vtis, ki ga je zamisel naredila name – *nocte lux*, svetloba sredi noči. Rim, večno mesto, kajpak ne potrebuje simbolne razlage, glede na naravo znamenja pa ni nepomembno, da je pobuda prišla tudi iz Münstra. Bralci *Utrinkov ugaslih sanj* veste, da je mladi Kajetan leta 1955 dobil iz Münstra odobreno celoletno štipendijo. Veste tudi, da mu zanjo v Ljubljani niso hoteli izdati potnega lista. Poklicali so ga v urad na Kotnikovo 6 in mu ga ponudili, če bi bil pripravljen ovajati Dušana Rueha, šentjakobskega kaplana, s katerim sta se takrat večkrat dobila, ker je ta pisal doktorat o patriarhu Fotiju in je potreboval pomoč pri grških virih. Petindvajsetletnik je na to ponudbo odgovoril: »Če je to cena za potni list, se mu odpovem.« Ohranil je hrbtenico, z že odobreno štipendijo v Münstru pa nato ni bilo nič. Kdor je bil kdaj priča njegovi intelektualni radovednosti, bo vedel, za kako veliko žrtev je šlo.

Vse to povsem ustreza Svetonijevim kriterijem za *ostentum*. Ne le, da bodo odslej naši študenti lahko študirali v Münstru, v Rimu, v Freiburgu, v Palermu, v Atenah, v Salamanci in drugod ter s teh ustanov dobili celo magistrsko listino, ne da bi jim bilo treba prej na Kotnikovo 6; nekateri najobetavnejši študenti klasične filologije, klasične zgodovine in klasične arheologije v Evropi ter njihovi profesorji se bodo čez nekaj let znašli v Ljubljani, prav na univerzi, ki ji je Kajetan Gantar posvetil vsa desetletja po tem mučnem dogodku. *Nocte lux*. Ko sem šel s tiste večerje na metro, se mi je za hip zazdelo, da spet slišim profesorja in oceno, po kateri je tako rad posegel v kočljivih primerih, kadar kavzalnost ni bila čisto jasna, intuicija pa le premočna: »To najbrž ni naključje.«

Seveda je za tako obetavnim znamenjem skrito dolgoletno prizadevanje zelo odločne in predane peščice ljudi. Toda vsi do zadnjega med njimi so se svojega dela učili pri Kajetanu Gantarju, brez njega ga preprosto ne bi bilo. Univerza v Ljubljani v svojem prvem stoletju ni imela veliko raziskovalcev, ki bi svojo stroko dobili v tako krhkem stanju, na samem robu obstoja – nato pa po desetletjih premišljenega truda in navkljub mnogim nalašč zaprtim vratom pustili za seboj tako živo, odporno in v prihodnost usmerjeno akademsko skupnost, kot je to storil on.

Ob tem dosežku tudi skrbno izbrane besede zbledijo. Zato bom za sklep raje posegel po njemu tako ljubem Horaciju, *Sat.* 1.6.64–97, na katerega se je ob očetovi smrti v knjigi *Zasilni pristanek* spomnil sam. Čeprav ga je tolikokrat prepesnil, se je ob tem odlomku odločil za prozni prevod, kot da ne bi hotel izgubiti niti najmanjše pomenske nianse. Takole je napisal: »Bil je poštenjak v življenju in srcu. Če meni nihče ne more očitati pohlepnosti, umazane pogoltnosti in razvratnosti, če se lahko kdaj pohvalim s svojo neoporečnostjo in poštenostjo, če sem priljubljen pri svojih prijateljih, je temu vzrok moj oče.

Čeprav je imel le skromno imetje, me ni maral pošiljati v zanikrno Flavijevo šolo v domačem kraju, kamor so za osem grošev mesečne učnine zahajali sinovi vojaških stotnikov z leseno tablico in torbico pod levo pazduho. Ne, pokazal je pogum in me poslal v Rim.«

David Movrin

Kot skoraj vse klasične filologe, ki so zdaj dejavni v Sloveniji, je tudi mene doletel privilegij, da sem študirala pri akademiku prof. dr. Kajetanu Gantarju. Vendar se v tem zapisu ne bom posvetila osebnim spominom ali anekdotam, čeprav se jih je v letih nabralo kar precej. Namesto tega želim kot aktualna predsednica Društva za antične in humanistične študije Slovenije izpostaviti profesorjevo pomembno, včasih kar ključno vlogo v nekaterih stanovskih društvih, ki združujejo znanstvenost in strokovnost z nagovarjanjem širšega občinstva. S tem imam v mislih predvsem Društvo za antične in humanistične študije (DAHŠ) in Društvo slovenskih književnih prevajalcev (DSKP), pri katerem sem prav tako imela več funkcij in zadolžitev.

Začnimo pri DSKP (1953–), strokovnem združenju prevajalcev leposlovja, humanistike in družboslovja, ki skrbi za ohranjanje visoke ravni prevajalskega dela, mreženje književnih prevajalcev in uveljavitev stroke. Svoje cilje uresničuje s prirejanjem javnih literarnih in debatnih večerov (v zadnjih letih ciklov »Pridobljeno s prevodom« in »Prevajalec in mesto«), predavanj ter letnih mednarodnih prevajalskih simpozijev in seminarjev za prevajalce slovenske književnosti v tuje jezike. Tujim in domačim prevajalcem omogoča rezidenčno bivanje v Sloveniji in izdaja strokovne publikacije o prevajalstvu (revijo *Hieronymus*, tematske zbornike, edicijo *Studia translatoria*). Profesor Gantar je bil eden najuglednejših članov društva, saj je sodil med vrhunske prevajalce iz klasičnih jezikov na Slovenskem in s svojim obsežnim prevajalskim in pedagoškim delom kazal pot novim generacijam prevajalcev iz stare grščine in latinščine. V letih 1984–1986 je vodil DSKP kot predsednik, leta 2003 pa je bil izvoljen za častnega člana. Nekaj osebnih utrinkov iz njegovega delovanja v Društvu bo v posebnem prispevku nanizal Vinko Avsenak, prav tako častni član društva.

Še pomembnejšo, ustanovno vlogo pa je imel profesor Gantar pri DAHŠ. DAHŠ si po mnogih poteh prizadeva za širjenje antične kulture kot temelja evropske kulture. Če začnemo pri najmlajših generacijah: sodeluje s pristojnimi organi pri reševanju vprašanj, povezanih s poukom latinskega in grškega jezika, in že od leta 1975 organizira državno tekmovanje iz latinščine za gimnazijce. Od leta 2016 za gimnazijce redno organizira poletno šolo klasičnih jezikov (prva leta v Grčiji, po izbruhu pandemije 2020 pa v Sloveniji) s programom, ki obsega jezikovni pouk, predavanja, delavnice in ogleda antičnih spomenikov. Med dejavnostmi, namenjenimi pretežno odraslim, najprej omenimo redno izdajanje revije *Keria* (1999–), najstarejše in dolgo edine slovenske znanstvene in strokovne publikacije, ki je specializirana za področje klasične filologije, v sodelovanju z Znanstveno založbo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Od leta 2009 DAHŠ prireja vsakoletni Grošljev simpozij (od 2012 skupaj z Inštitutom za arheologijo ZRC SAZU), katerega glavni vodili sta interdisciplinarnost in povezovanje klasične filologije z drugimi znanstvenimi disciplinami. Za vse te dogodke, ki redno bogatijo slovensko kulturno,

znanstveno in strokovno sceno, pa ima velike zasluge prav profesor Gantar kot eden od ustanoviteljev društva. Na srečo je zapustil o tem tudi zapis, članek »Spomini na ustanovitev Društva za antične in humanistične študije Slovenije«, ki je izšel leta 2000 v *Kerii* 2.2 na str. 239–242. Naj torej spregovori o dogodkih iz tistega časa z lastnimi besedami:

V petdesetih letih je obstajal aktiv profesorjev latinščine, ki se je sestajal v prostorih nekdanje klasične gimnazije (današnje Osnovne šole Prežihovega Voranca). Toda to še ni bilo društvo, čeprav je naredilo tudi že nekaj korakov v tej smeri. [...]

Leta 1974 so jugoslovanski klasični filologi prevzeli obvezo, da organizirajo kongres *Eirene* v Dubrovniku. *Eirene* je bila zveza društev klasičnih filologov takratnih socialističnih držav. [...] Prof. [Milan] Grošelj je mene predlagal v pripravljalni odbor tega kongresa, ki se je več kot eno leto sestajal v prostorih takratne Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti (JAZU) v Zagrebu. Pripravljalni odbor je uglednega zagrebškega latinista, podpredsednika JAZU, prof. Veljka Gortana izvolil za predsednika, mene pa za tajnika kongresa. Na sestankih pripravljalnega odbora je bilo sprejeto priporočilo, naj se ustanovijo republiška društva za antične študije (Hrvatje so takšno društvo že imeli), nato pa naj se republiška društva povežejo v Zvezo društev za antične študije Jugoslavije. Čeprav sem se branil, sem prevzel moralno obveznost, da pripravim ustanovitev ustreznega društva v Sloveniji.

Takoj po koncu dubrovniškega kongresa sem se lotil dela. Po predpisih je društvo lahko ustanovila skupina najmanj desetih ustanovnih članov, programsko zasnovo društva je morala odobriti Republiška konferenca SZDL [Socialistične zveze delovnega ljudstva], nato pa se je društvo registriralo pri Državnem sekretariatu za notranje zadeve.

Ni bilo težko najti deset podpisnikov. [...] Nato so sledila mukotrpna pogajanja na SZDL, kjer bi rajši videli, da se oblikujemo kot sekcija v okviru kakega že obstoječega društva (npr. Društva za tuje jezike ali Zgodovinskega društva). Vendar nismo odnehali in ne popustili. Nazadnje smo po poldrugem letu pogajanj vendarle dosegli vpis v register društev.

Sledil je boj za denarna sredstva pri takratnih samoupravnih interesnih skupnostih (Kulturna skupnost, Izobraževalna skupnost), ki je trajal kaki dve leti. Končno smo si izvojevali nekaj skromnih, simboličnih sredstev [...]

Prvi društveni odbor smo sestavljali: podpisani kot predsednik, Silvo Kopriva (podpredsednik), Matija Pogorelec (tajnik), Zdenka Beran (blagajničarka), Primož Simoniti, Katja Pavlič (predstavnica študentov); Erika Mihevc-Gabrovec je bila predsednica nadzornega odbora.

Komaj kak mesec po ustanovitvi je društvo doživelo svoj ognjeni krst: Matija Pogorelec, tajnik društva, je po svojih zvezah dobil v roke zaupni dopis, ki ga je Ana Tomić v imenu mestnega Zavoda za šolstvo poslala vsem ljubljanskim osnovnim šolam, naj ne ustanavljajo novih latinskih paralelnih razredov, že obstoječe latinske paralelke pa naj ukinejo.

Dilema, pred katero se je znašel takratni društveni odbor: naj na ta zaupni dopis reagiramo ali ne? [...] Sestavlil sem posebno protestno izjavo, s katero se je odbor v celoti strinjal. Kot predsednik društva sem prevzel obveznost, da to izjavo objavim v sredstvih javnega obveščanja.

Naslednje jutro sem odšel v uredništvo Dela, k Titu Vidmarju, uredniku kulturne rubrike. Predlaganega besedila ni hotel objaviti kot izjave društva, češ da to ni v skladu z uredniško politiko: takšno izjavo bi lahko objavili le s soglasjem RK SZDL. Vedel sem, da bi to pomenilo najmanj polletno zavlačevanje in »mehčanje«, saj SZDL na naše ostro besedilo ne bi dala svojega blagoslova. Pač pa mi je predlagal, da lahko besedilo objavim v svojem osebnem imenu, kot individualni podpisnik, seveda z vsem osebnim tveganjem. Po telefonskem posvetu s člani odbora sem besedilo podpisal v svojem imenu in ga objavil kot svoj osebni izdelek (kar je v resnici tudi bil). V takšni obliki je bilo besedilo takoj naslednji dan brez cenzure v *Delu* objavljeno pod naslovom *Zavržena klasika*.

Odmev je bil silovit. Na Osnovni šoli Prežihovega Voranca je bil sklican masovni roditeljski sestanek, ki se je razbesnel v pravi vihar. *Delo* je dobilo toliko pisem bralcev na to temo, da jih čez nekaj dni ni več hotelo objavljati, pač pa je namesto tega objavilo neko izjavo OO ZKS Zavoda za šolstvo pod demagoškim naslovom *Nihče ne preganja latinščine iz osnovne šole*, kjer je bilo med drugim svetohlinsko zapisano, da si bodo celó »prizadevali za razširitev pouka latinščine in tudi za pouk drugih klasičnih jezikov, npr. grščine«. [...]

Odmeve na to polemiko so objavljali tudi drugi časopisi – *Ljubljanski dnevnik*, *Pavliha*, *Sodobnost*, *Naši razgledi*. Latinščina je sicer izgubila bitko, ni pa izgubila vojne. Že obstoječi homogeni latinski razredi na Osnovni šoli Prežihovega Voranca so bili sicer v resnici ukinjeni. Vendar je ravno ta akcija naredila latinščino v takratnih »svinčenih letih« tudi politično atraktivno in zanimivo kot eno redkih oblik intelektualne opozicije proti tedanji uradni ideologiji. Zanimanje za pouk latinščine je vidno poraslo in tudi najbolj zadržti nasprotniki na zavodu za šolstvo so nas poslej otipavali s precejšnjim rešpektom, čeprav svojega odklonilnega odnosa do latinščine in klasike oziroma do naše stroke in do naših pogledov na vzgojo in izobraževanje niso mogli prikriti.

Društvu sem predsedoval štiri leta. Delo sem opravljal z veseljem, bilo je zanimivo in prijetno, saj sem imel okrog sebe zanesljive, požrtvovalne in pogumne sodelavce. Organizirali smo številna posvetovanja in predavanja, tekmovanja iz latinščine za srednješolce, zbirali smo sredstva za sofinanciranje *Žive antike* itd.

Po štirih letih sem vodstvo društva izročil prof. dr. Primožu Simonitiju, ki mi je že dotlej stal ob strani kot moja desna roka. Sam pa sem prevzel novo funkcijo: po takratnem ključu je na Slovenijo prešla vrsta, da prevzame Zvezo društev za antične študije Jugoslavije. Postal sem predsednik Zveze in moja sodelavka, prof. dr. Erika Mihevc-Gabrovec, je postala tajnica Zveze. Poleg drugih obveznosti (zagotovitev sredstev za članstvo v FIEC [Fédération internationale des associations d'études classiques] oz. sploh včlanjenje v to najvišjo mednarodno znanstveno organizacijo za našo stroko, sodelovanje v raznih mednarodnih

akcijah itd.) je bila moja poglobitna naloga, da organiziram obširno znanstveno zborovanje na zveznem nivoju. Organizirali smo znanstveno zborovanje v Žalcu, ki je bilo strokovno na zavidljivi višini. [...]

Iz teh spominov profesorja Gantarja se jasno izlušči podoba predanega in energičnega filologa, ki je ob vseh akademskih in prevajalskih nalogah našel še čas in voljo za ustanovitev društva v zelo neugodnih razmerah. Sad tega prizadevanja živi še danes: DAHŠ je še vedno član FIEC, še vedno organizira znanstvena srečanja in posamezna predavanja ter administrativno vse zahtevnejša tekmovanja iz znanja latinščine. Še več: pičlih osem let po razglasitvi slovenske samostojnosti je društvo ustanovilo takrat (in še dolgo zatem) edino klasičnofilološko revijo *Keria*, ki med istimi platnicami združuje polnokrvne znanstvene in strokovne prispevke z obsežnimi prevodi klasičnih besedil. Njegove dejavnosti niso zamrle niti z zaprtji javnega življenja zaradi pandemije: prilagodilo se je varnostnim ukrepom, uvedenim za zajezitev okužb, in brez prekinitve nadaljevalo svojo pot. Nasledniki profesorja Gantarja v društvu si bomo vsekakor še naprej prizadevali stati in obstati; s tem se ne bomo poklonili le klasičnim jezikom in kulturi, ki so bili naša življenjska izbira, temveč tudi prizadevanjem in dosežkom velikega slovenskega filologa, ki nas je letos zapustil.

Nada Grošelj

Dovolite, da nanizam nekaj utrinkov svojih osebnih doživljajev s prof. Kajetanom Gantarjem, ki pa so seveda povezani tudi z življenjem našega društva.

Poleg izjemnih umskih sposobnosti, ki so rodile njegov veličastni opus, so prof. Kajetana Gantarja odlikovale še poštenost, plemenitost, človekoljubnost, duhovitost, odprtost, zgovornost in še kaj.

Spoznal sem ga leta 1966, ko sem prišel na Filozofsko fakulteto v Ljubljani študirat romanistiko, a s tem pri njem, takrat še asistentu, tudi obvezno latinščino. Njegove učne ure hranim v prijetnem spominu, še danes se mi zdijo neprecenljive, kajti znal jih je popestriti in začiniti z raznimi anekdotami, posebnimi citati, zgodovinskimi vsebinami, a tudi šalami.

Ko sem kasneje, leta 1978, postal član Društva slovenskih književnih prevajalcev, mi je bilo v čast in veselje, da sem svojemu cenjenemu profesorju postal prevajalski kolega, da sem lahko z njim kramljaj o tem in onem. Iz tega obdobja mi ostajajo v spominu predvsem njegova delavnost, zagnanost in predanost društvu. Poleg tega, da je bil dejaven predsednik (1983–1985) in častni član našega društva (2003), je bil prav gotovo tudi njegov spiritus agens. Nepozabni so njegovi govori ob raznih obletnicah, podelitvah nagrad in podobno. Govoril je blago, tekoče, toda zanosno, večkrat teatralno, prav po vzoru Demostena in Cicerona. Včasih smo ga morali celo ustavljati in prekinjati, čeprav ga je bilo vedno užitek poslušati.

23. aprila 2019 smo na Ptujju slovesno proslavljali obletnico službovanja Antona Sovreta na tamkajšnji klasični gimnaziji in Kajetan Gantar, ki je bil v letih 1954–1956, po odsluženem vojaškem roku, tudi sam profesor na tej gimnaziji, je bil osrednja osebnost večera. Spet je navdušeno pripovedoval, tokrat o svojem nekdanjem učitelju Antonu Sovretu in med drugim zanosno in teatralno v stari grščini recitiral odlomek iz Odiseje, tako zanosno, da se nam je že zdelo, da bomo odšli domov šele v zgodnjih jutranjih urah.

Po končanem ptujskem večeru sva ga z ženo pospremila do hotela, oddaljenega kak kilometer. Bil je deževen večer, a ko smo prispeli, smo pred hotelskim vhodom kljub pozni uri še kar naprej kramljali pod dežniki. Kajetan Gantar je bil pač človek tudi neverjetnih fizičnih zmogljivosti.

Nekajkrat me je obiskal na mojem domu, kar mi je bilo seveda v čast in veselje. Ob teh priložnostih se je odprl in govoril o svojih dijaških in študentskih letih, da sem zaslutil in občutil dragoceno patino preteklosti.

Zaradi svojih zaslug je bil v društvu deležen naših pozornosti in zato smo s slovesnimi večeri na sedežu društva na Tomšičevi 12 družno proslavljali njegove okrogle obletnice: 70-letnico, 80-letnico in 90-letnico. No, slednjo smo lahko zaradi pandemije priredili šele letošnjega 11. maja, ko je bil on že dolgo v 92. letu. Proslavili smo jo skupaj s Prešernovo nagrado, pozno, toda dostojno, a tudi z velikim olajšanjem. Večer je mojstrsko zrežiral in izvedel njegov kolega dr. Matej Hriberšek.

V družabnem delu večera, ozaljšanim s torto, obogateno s Horacijevimi verzi, sva dolgo kramljala in pri tem mi je zaupal, da je imel težave s srcem, toda da so jih zdravniki z manjšim posegom uspešno odpravili. Njegove besede so mi zvenele optimistično in pomirjujoče.

1. junija pa mi je poslal pismo, ki je bilo verjetno zadnji stik z našim društvom, kajti potem je že čez 15 dni preminil. S pismom se mi je zahvalil za poslano revijo *Na fronti*, revijo, specializirano za zgodovino prve svetovne vojne, za katero sem napisal članek o petih bratih Sovrè v prvi svetovni vojni. Članek o doslej manj znani in slabo raziskani vojaški poti Antona Sovreta in njegovih bratov ga je živo zanimal. Prebral je tudi vse druge članke, jih ocenil in se o reviji pohvalno izrazil. Na koncu pisma je še zapisal: »Dragi Vinko, dobro se drži, še kaj napiši, in upam, da se še kdaj vidiva.« Te zadnje besede so se mi zazdele nekako zlovešče, a moje slutnje so se žal prekmalu pokazale kot upravičene.

Prof. Kajetana Gantarja bom ohranil v lepem, prijetnem spominu. Dragi Kajetan, hvala ti za vse lepe, svetle trenutke, počivaj v miru! Sorodnikom moje iskreno sožalje.

Vinko Avsenak